

Округли сто

Освајање женског ауторства у српској култури

На округлом столу ће се представити истраживања стратегија путем којих су жене конституисале и афирмисале женско ауторство (у фукоовском значењу тог појма) у српској култури у 19. и почетком 20. века. Периодичке публикације које су излазиле у том периоду, симболички омеђене објављивањем два алманаха које су приредиле жене, *Талијом* (1829) и *Српкињом* (1913), су привилегована истраживачка грађа. Периодички контекст је био дискурзивна арена у којој су ауторке на различите начине настојале да утемеље и афирмишу (микро)институцију женског ауторства. Управо ти различити начини ће се истражити и представити у оквиру посебних тематских кругова. Радови учесница и учесника на округлом столу су и значајан прилог проширивању предметног поља, методолошко-теоријских оквира и усмерења (под)дисциплине феминистичке студије периодике која се последњих година на домаћој академској сцени интензивно развија.

Округли сто ће бити одржан у уторак 15. октобра 2019. године у Библиотеци Института за књижевност и уметност са почетком у 11h.

Распоред излагања

Уводна реч: Жарка Свирчев

Прва сесија: Политике потписа
11¹⁰–12³⁰

Татјана Росић

Исидора Секулић: парадигма статуса женског ауторства у српској култури

Станислава Бараћ

Алманах *Талија* (1829) писатељице Јулијане Радивојевић: чињенице, рецепција, научне интерпретације

Ана Коларић

Без потписа:

еманципација и право гласа у вестима из (женског) света у часопису *Жена* (1911–1914)

Жарка Свирчев

Псеудоними као стратегија освајања институције ауторства

Дискусија

Пауза 12³⁰–12⁴⁵ часова

Друга сесија: Политике текста и контекста
12⁴⁵–13⁴⁵

Моника Бала

Жене писци у мађарској женској периодици у 19. веку

Јелена Лалатовић

Учитељице, књижевнице, уреднице: часописи и стратегије освајања ауторства

Зорана Симић

Од преслице до пера: аутобиографски дискурс Милице Стојадиновић Српкиње, Драге Гавриловић, Јелене Димитријевић, Милице Јанковић и Јелице Беловић Бернаджиковске

Дискусија

Трећа сесија: Преобликовање институција репрезентације у књижевном пољу
13⁴⁵–14³⁰

Ирена Ђировић

Визуелна репрезентација и јавно меморисање Милице Стојадиновић Српкиње

Јован Букумира

Алманах *Српкиња*: пролегомена за историју српске женске књижевности

Дискусија

Апстракти излагања

др Станислава Бараћ
Институт за књижевност и уметност, Београд

Алманах *Талија* (1829) писатељице Јулијане Радивојевић: чињенице, рецепција, научне интерпретације

Као први алманах на српском језику који је уредила и ауторски исписала жена, *Талија* Јулијане Радивојевић данас је истраживачки подједнако значајна као културна чињеница своје епохе и као предмет касније интерпретације научника посвећених алманашкој или женској књижевности. Чин освајања ауторства у овом алманahu је, као што ће излагање показати, двострук: кроз њега је Јулијана Радивојевић освајала *књижевно* ауторство с обзиром на његов ниски статус у жанру алманаха; истовремено, ауторка је конституисала књижевно ауторство као *женско* с обзиром на његов статус у контексту укупног књижевног поља у првој половини 19. века. Овај чин *освајања* ауторства који је Радивојевићева спровела кроз писање и објављивање *Талије* понавља

се стопедесет година касније. Реч је о сепцефичном путу научног *признавања* женског ауторства којем су многе ауторке и њихови издавачки пројекти били подвргнути. У случају *Талије* и Јулијане Радивојевић пут је оцртан у самом току текста научне интерпретације Јована Деретића (*Алманаси Вуковог доба*, 1979): тај пут се одвија поступно кроз појмовне-терминолошке и стилске изборе. За ову анализу је индикативно то што су песнички статус и књижевна вредност већ били признати ауторки у ранијим чланцима и судијама (Данило Живаљевић 1901, Крешимир Георгијевић 1958, Стеван Радовановић 1976), које Деретић у свом раду наводи. Тиме се отвара простор за разматрање нестабилности статуса женског ауторства у српској култури, његовим цикличним преиспитивањима и признавањима у оквиру доминантних академских интерпретативних пракси. Поред тога, будући недоступан у библиотекама у Србији, алманах *Талија* у актуелним феминистичким приступима које ову књигу сматрају изразито важном за историју женске књижевности, парадоксално, описан је у свега неколико реченица (Магдалена Кох 2007).

др Ана Коларић
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Без потписа:

еманципација и право гласа у вестима из (женског) света у часопису *Жена* (1911-1914)

Изучавање периодике уопште, као и конкретно женске и феминистичке периодике с почетка 20. века, довели су до дестабилизације појма ауторства. У студијама књижевности, као и у проучавањима књижевних текстова, једну од главних улога обично имају аутор/ка. Насупрот томе, студије периодике указују на важну улогу других бројних актера од којих зависи припрема и објављивање серијских публикација. Посебно се наглашава улога уредника, а нешто касније, у истраживањима феминистички оријентисаних научница, и улога уредница. Поред тога, указује се и на успостављање и одржавање интелектуалних мрежа, како националних тако и транснационалних, у оквиру периодичких публикација.

Почетком 20. века појављују се први часописи на српском језику које уређују жене. На челу тог низа налази се часопис *Жена*, који је 1911. у Новом Саду покренула и уређивала Милица Томић (1859-1944). Уредница и редакција часописа *Жена* сматрале су да у средишту пажње часописа треба да буду српске жене и њихови животи. Но, истовремено су настојале да обавесте читалачку публику и о женском покрету у свету. У сваком броју постојала је рубрика у којој су излазиле вести о борби за право гласа жена широм света, а посебно у Енглеској, о првој жени на одређеној позицији (судија, професорка, лекарка...), о првим женским часописима у појединим земљама итд. Ове вести и кратки текстови обично су били непотписани. На основу истраживања часописа *Жена* и увида у сличне часописе, може се претпоставити да су такве вести и текстови настали на основу читања и, сва је прилика, превода сличног типа текстова из штампе на другим језицима.

У излагању ћу истаћи да су управо непотписане вести и кратки текстови у часопису *Жена* отворено и афирмативно говорили о одређеним догађајима у свету, попут милитантне борбе Енглескиња за право гласа. О истим догађајима потписани текстови уреднице и сарадница часописа нису нужно говорили афирмативно. У том

смислу, могло би се рећи да је транснационални аспект у часопису *Жена* отворио простор за преиспитивање и понекад оштру критику одређених традиционалних и патријархалних образаца понашања који нису били одбачени у другим, потписаним текстовима. Специфично колективно ауторство, односно непотписана а свеприсутна уредница/редакција, показали су се као важан корак у освајању женског ауторства, то јест, у исказивању ауторског става који нити стрепи од осуде нити интернализује вредности на којима се темељила репресија којој су жене (биле) изложене.

др Жарка Свирчев
Институт за књижевност и уметност, Београд

Псеудоними као стратегија освајања институције ауторства

Псеудоними су једна од важних стратегија списатељица у процесима освајања ауторства. Псеудоними нису били само средство „родног прикривања“, иако је „страх од ауторства“ подстакао многе ауторке да објављују под псеудонимом. Међутим, реч је и о пажљиво и прецизно осмишљеном перформирању родног у стваралачки идентитет. Псеудоними су специфични наративи у који су уписани друштвени, културолошки и идеолошки чиниоци ауторкине стваралачке ситуације, рефлекс дискурзивних пракси које су обликовале женске родне идентитете, али и одговор на њих, „тачка прошивног бода“, речима Стјуарта Хола [Stuart Hall].

У излагању ћу скренути пажњу на наративе уписане у псеудониме *Сркиња* Милице Стојадиновић, *Учитељица* Драге Гавриловић и у псеудониме модернисткиња. У периоду када је доминантна дискурзивна формација међу Србима био национални идентитет, Милица Стојадиновић је била свесна да ће јој истицање националне припадности и патриотске врлине бити легитиман начин да иступи и дела у јавној сфери, а конотативни потенцијали псеудонима, које је настојала да подупре својим узорним деловањем, маркер за читалачка очекивања. Следећа генерација списатељица, услед промењених друштвених односа, стицања права на професионално образовање и професионализацију женских занимања, псеудонимом је настојала да начини отклон од слике пожељне женскости, односно традиционалних родних улога у оквиру којих је у јавном простору (де)легитимисана женска активност. У светлу настојања да се пруже нови обрасци родних улога чини се да би требало интерпретирати псеудоним који се појављују у том периоду – *Учитељица*. Културолошке и поетичке трансформације које су обележиле књижевну парадигму преламале су се у избору псеудонима почетком 20. века, на пример, *Јелена* (Јелена Димитријевић), *Звезданка* (Даница Марковић), *Л. Михајловић* и *Лепосава Михајловић* (Милица Јанковић), те *Л. М.* (Лепосава Мијушковић). Псеудоними су лишени националних и професионалних (друштвених) обележја и у први план истичу лично, субјективно, *властито* што су и поетичке константе стваралаштва жена почетком прошлог века. Настојаћу, такође, да покажем да женске псеудониме модернисткиња можемо читати и као место конфликаата и колизија, истовремено и као трауматске наративе и као пробој женске персоналости и наглашеније артикулације стваралачке самосвести, али и као дискурзивно место трансгресије (ауто)биографског, субверзивно поигравање са границама идентитета и текста, стратешко затамњење ради артикулације неискazивог, порецивог и табуисаног искуства.

МА Јелена Лалатовић
Институт за књижевност и уметност, Београд

Учитељице, књижевнице, уреднице: часописи и стратегије освајања ауторства

У излагању ће бити речи о улози часописа у афирмацији женског ауторства на примеру три књижевнице, две хрватске и једне српске – Јагоде Трухелке, Марије Јамбришак и Данице Бандић – које стварају у аустроугарском политичком, друштвеном и културном контексту. Рад ових ауторки до сада је добро документован, анализиран и вреднован, пре свега, у оквирима њиховог доприноса на пољу националне и хуманитарно-просветне делатности, неодвојиве од њихове учитељске професије, при чему се њихов књижевни рад најчешће априори тумачи из те перспективе. Но, оно што све ове ауторке повезује није само занимање, које је од фундаменталног значаја у контексту покрета за националну и женску еманципацију на прелазу из 19. у 20. век, него и сродност стратегија којима су се позиционирале као интелектуалке, првенствено кроз сарадничке и уредничке функције у омладинским и женским часописима. Стога је циљ овог излагања да, најпре, скицира критички преглед о досадашњој литератури о Јагоди Трухелки, Марији Јамбришак и Даници Бандић, а затим да понуди перспективу која тежи да све аспекте њиховог рада (посебно оне мање видљиве) као учитељица, књижевница, сарадница и уредница часописа сагледа као дијалектичне и комплементарне. Зато ће посебна пажња бити поклоњена компаративном читању различитих модела женске субјективности и књижевног гласа у односу према часописним жанровима у којима су ове три ауторке стварале.

др Моника Бала
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Жене писци у мађарској женској периодици у 19. веку

У 19. веку долази до формирања модерног књижевног живота у Мађарској. Историјско-политичке околности у овом периоду стварају прилике за развој националне књижевности и науке, оснивају се националне институције и настају дневни листови и часописи, који ће дати прилику женама да испоље свој списатељски таленат, али још увек под условом да не запоставе своје дневне обавезе око домаћинства и одгоја деце, због чега ће се жене још дуго крити и писаће под псеудонимом. Након револуције 1848/49. долази до преокрета, када многе жене остају удовице, те почињу зарађивати од свог списатељског талента, како би могле прехранити своје породице. Прилику за списатељски рад пружило је покретање белетристичког дневног листа *Хелђфутар (Hölgyfutár)*, новембра 1849, првог мађарског листа намењеног искључиво женској читалачкој публици. Главни циљ овог листа био је популаризација националне књижевности у годинама након пада револуције. После овог листа, оснивају се бројни женски дневни листови и књижевни (модни) часописи, још увек најчешће под мушким уредништвом и писањем, али од средине века почиње се шире прихватати женска публицистичка делатност, појављују се списатељице и уреднице, које ће поред занимљивости из друштвеног живота из земље и света, објављивати и књижевне прилоге, дневничке записе и путописе, али и разматрати женска питања. У фокусу излагања су најистакнутији женски аутори у мађарској књижевности 19. века и преглед значајних дневних листова и часописа, који су заслужни за стварање нове улоге жене.

МА Зорана Симић,
докторанткиња на Филолошком факултету
Универзитета у Београду
стипендисткиња на пројекту студија периодике ИКУМ-а

**Од преслице до пера: аутобиографски дискурс Милице Стојадиновић Српкиње,
Драге Гавриловић, Јелене Димитријевић, Милице Јанковић и Јелице Беловић
Бернаджиковске**

У излагању се указује на комплексност и специфичности конституисања српских „жена од пера“ – књижевница које пишу на српском језику током 19. и у првим деценијама 20. века – кроз призму њихових аутобиографских исказа о сопственом друштвеном и књижевном положају и њиховој међусобној условљености, односно сведочанстава о властитој „стрепњи од ауторства“. Истраживање обухвата временски распон од појаве Милице Стојадиновић Српкиње, прве међу њима, па све до краја међуратног периода, усредсређујући се на још четири ауторке које су у то време, између осталог, писале и објављивале прозу и есејистику: Драгу Гавриловић, Јелену Димитријевић, Милицу Јанковић и Јелицу Беловић Бернаджиковску. Оно се ослања на методолошке смернице и теоријске увиде англоамеричких гинокритичарки и феминистичких критичарки, не само како би се истакле бројне „унивезалије“ које се тичу женског ауторства и његове (доминантне и ауто-) перцепције, већ и да би се што подробније указало на специфичности у манифестацији ових проблема у локалном друштвено-историјском контексту, које неретко варирају од ауторке до ауторке. Поред тога, будући да су одабране списатељице врло често, а некад и искључиво, објављивале своје текстове у периодичким публикацијама, излагање представља допринос тренутно врло плодном и динамичном пољу феминистичких студија периодике у Србији.

МА Ирена Ћировић
Историјски институт Београд
Филозофски факултет Универзитета у Београду

Визуелна репрезентација и јавно меморисање Милице Стојадиновић Српкиње

У време књижевног рада Милице Стојадиновић Српкиње, започето је и са промовисањем ауторке у јавности. У ту сврху настају њени графички портрети као слике које су могле бити масовно дистрибуиране, како самостално тако и кроз периодичне листове у садејству са текстуалним наративом о песникињи. Таква јавна промоција Милице Стојадиновић била је последица пријатељских веза у књижевним круговима, при чему ће ауторка заузети позицију активног учесника у креирању своје јавне визуелне слике. На овим иницијалним корацама у промовисању лика Милице Стојадиновић остаће се све до иницијативе за подизање споменика ауторки, која је уследила две деценије након њене смрти. Ангажовањем женских удружења, споменик подигнут 1912. уједно је представљао и први посвећен жени у тадашњој меморијалној српској култури. Споменик ће се поставити као фокусна тачка хероизације Милице

Стојадиновић превасходно у систему мреже женских удружења, на које се надовезују и захтеви за новим системом вредновања женског јавног ангажовања.

МА Јован Букумира
докторанд на Филолошком факултету
Универзитета у Београду
стипендиста на пројекту студија периодике ИКУМ-а

Алманах *Српкиња*: пролегомена за историју српске женске књижевности

Алманах *Српкиња* (Сарајево, 1913) био је први „сасвим женски лист“ у домаћој јавности, у којем су и главна уредница и већина сарадница биле жене. Поред програмског текста о женама и књижевности – који говори о неравноправном друштвеном и материјалном положају жена (ауторки) – у публикацији је дат и списак са изводима из биографије педесетак истакнутих српских списатељица и интелектуалки, као и попис десетак најбитнијих „женских књига“, што представља прекретнички покушај успостављања посебне, женске традиције и канона на овим просторима, макар и на нивоу пуког инвентарисања. Међутим, дискурс у алманаху – као и у тада доминантној књижевној историографији – дубоко је прожет националним патосом, разумљивим у контексту тадашње борбе за национално ослобођење, али проблематичним по питању аутономије женског стваралаштва. У *Српкињи* су постављени темељи за писање историје српске женске књижевности, али је то учињено по цену делимичног пристајања на патријархални систем вредности.

Биографије учесника

Станислава Бараћ (1977). Научна сарадница у Институту за књижевност и уметност у Београду, од 2004. године ангажована на пројекту специјализованом за проучавање књижевне периодике, којим од 2016. и руководи. Дипломирала, магистрирала и докторирала на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Учествовала у више националних, билатералних (*Српска књижевност у постсоцијалистичким трансформацијама*; „*Десничини сусрети*“ и *хрватско-српски српско-хрватски интеркултурализам*) и мултилатералних међународних научних пројеката (*Категорија свој/туђ у словенским књижевностима и културама*). Организовала и уредила (са Весном Матовић) конференцију и зборник радова *Часопис Руски архив (1928–1937) и култура руске емиграције у Краљевини СХС/Југославији*; организовала и конференције: *Часопис Жена данас 1936–1940* и *Часописи за децу: југословенско наслеђе 1918–1991* (са Тијаном Тропин). Ауторка је две монографске књиге (*Авангардна „Мисао“*, 2008; *Феминистичка контрајавност. Жанр женског портрета у српској периодици 1920–1941*, 2015) и четрдесет научних студија. Чланица Центра за југословенске студије. Главна област истраживања: српска и југословенска књижевност 20. века, посебно у периоду између два светска рата, женска књижевност и феминистичка периодика.

Ана Коларић. Доценткиња на Катедри за општу књижевност и теорију књижевности Филолошког факултета Универзитета у Београду, на којој је и дипломирала. Магистрала је у области Женске студије и студије рода у Европи на Одсеку за студије рода, на Централноевропском универзитету у Будимпешти и на Факултету за хуманистичке науке Универзитета у Утрехту. Докторирала је на Филолошком факултету Универзитета у Београду у области студија (женске и феминистичке) периодике и студија рода: *Род, књижевност и модерност у периодици с почетка 20. века: Жена (1911–1914) и The Freewoman (1911–1912)*. Бави се студијама књижевности, рода и културе. Од 2011. учествује у раду пројекта *Књиженство – теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године*. Од 2017. године, са проф. Зорицом Бечановић-Николић, заменица је главне уреднице у часопису *Књиженство*. Објавила је студију *Род, модерност и еманципација. Уредничке политике у часописима Жена (1911–1914) и The Freewoman (1911–1912)* (Београд: Фабрика књига, 2017) и уредила (са Биљаном Дојчиновић) зборник научних радова *Феминистички часописи у Србији. Теорија, активизам и уметничке праксе у 1990-им и 2000-им* (Београд: Филолошки факултет, 2018).

Жарка Свирчев (1983, Сента). Научна сарадница у Институту за књижевност и уметност у Београду на пројекту *Улога српске периодике у формирању књижевних, културних и националних образаца*. Основне и мастер студије је завршила на Одсеку за српску књижевност на Филозофском факултету у Новом Саду. Докторирала је на Филолошком факултету у Београду. Објавила је књиге „*Ах, тај идентитет!*“ – *Деконструкција родних стереотипа у стваралаштву Дубравке Угрешић* (2010), *Винаверова књижевна република* (2017), *Авангардисткиње. Огледи о српској (женској) авангардној књижевности* (2018) и *Портрет претходнице: Драга Дејановић* (2018).

Моника Бала (1975, Београд). Дипломирала је 1998. на Филолошком факултету Универзитета у Београду на Катедри за мађарски језик и књижевност. Постдипломске студије завршила је на истом факултету на смеру Наука о књижевности и магистрала из области књижевног преводилаштва на тему „*Рецепција Хамвашевих дела Филозофија вина и Невидљиво збивање у српској култури*“. На истом факултету је 2017. године одбранила докторску дисертацију из области антрополошке лингвистике под насловом „*Аутобиографски наративи буковинских Мађара у Банату*“. Ради на Филолошком факултету: од 1999-2012 године као асистент, од 2012-2017 као виши лектор, а 2018. године изабрана је у звање доцента. Предаје стару мађарску књижевност, мађарску књижевност 19. века, и мађарски језик као изборни предмет на првој и другој години. Њене области истраживања су аутобиографски наративи, буковински Секел Мађари у Банату, двојезичност, мањински језик, етнички идентитет. Најновија интересовања су списатељице и женска публицистика у Мађарској у 19. веку.

Јелена Лалатовић (1994, Београд). Завршила је основне и мастер студије на Катедри за општу књижевност и теорију књижевности на Филолошком факултету у Београду, где је тренутно на трећој години докторских студија. Објавила је неколико научних радова из области женске књижевности и студија периодике. Књижевну критику објављује на Порталу за побуњена читања Бооквица, чије је једна од оснивачица, и у часопису *Поља*. У коауторству са Христином Цветинчанин Кнежевић објавила је *Приручник за употребу родно осетљивог језика*. Од маја 2019. запослена је у звању

истраживачица приправница у Институту за књижевност и уметност (Београд), на пројекту *Улога српске периодике у формирању књижевних, културних и националних образаца*.

Зорана Симић (1992, Брус). Дипломирала је 2015. године на Катедри за општу књижевност и теорију књижевности Филолошког факултета Универзитета у Београду, а годину дана касније завршила и мастер академске студије на модулу *Језик, књижевност, култура*. Тренутно је докторанткиња на истом факултету. Ангажована је на пројекту Института за књижевност и уметност намењеном изучавању књижевне периодике, у својству истраживача-сарадника, као стипендисткиња Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Чланица је и један од оснивача удружења *Клуб 128*. Бави се савременом књижевном теоријом и студијама периодике. Говори енглески и француски језик. Живи у Београду.

Ирена Ђировић. Асистент на Одељењу за историју уметности Филозофског факултета у Београду и истраживач-сарадник Историјског института Београд. Поље истраживања је српска визуелна култура 19. века.

Јован Букумира (1992, Краљево). Дипломске и мастер студије завршио је на Катедри за општу књижевност и теорију књижевности Филолошког факултета у Београду, где тренутно похађа докторске студије. Ангажован је као стипендиста на Институту за књижевност и уметност на пројекту за проучавање књижевне периодике и члан је студентског удружења *Клуб 128*. Бави се књижевном теоријом, историјом авангарде и модернизма и југословенском културом.